1517—1917.

ERŐS VÁR A MI ISTENÜNK!

□□□

EMLÉKFÜZET.

•••

A REFORMÁCIÓ 400 ÉVES EMLÉKÜNNEPE

ALKALMÁBÓL

AZ EVANG. NÉPISKOLA NÖVENDÉKEI SZÁMÁRA

KIADTA

A DUNÁNTÚLI ÁG. HITV. EV. EGYHÁZKERÜLET.

ÁRA 50 FILLÉR.

NYOMATOTT PIRI ÉS SZÉKELY KÖNYVNYOMDÁJÁBAN, SOPRONBAN.
1917.

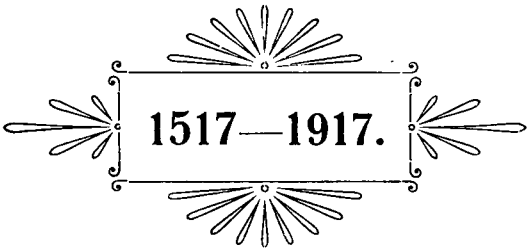

ERŐS VÁR A MI ISTENÜNK!

□□□

EMLÉKFÜZET.

•••

A REFORMÁCIÓ 400 ÉVES EMLÉKÜNNEPE

ALKALMÁBÓL

AZ EVANG. NÉPISKOLA NÖVENDÉKEI SZÁMÁRA

KIADTA

A DUNÁNTÚLI ÁG. HITV. EV. EGYHÁZKERÜLET.

ÁRA 50 FILLÉR.

NYOMATOTT PIRI ÉS SZÉKELY KÖNYVNYOMDÁJÁBAN, SOPRONBAN.
1917.

DR. LUTHER MÁRTON.

ORSZÁGOS
EVANGÉLIKUS
KÖNYVTÁR

Erős vár a mi Istenünk.

Luther diadaléneke.

Erős vár a mi Istenünk,
Jó fegyverünk és pajzsunk;
Ha ő velünk, ki ellenünk?
Az Úr a mi oltalmunk.
Az ős ellenség
Most is üldöz még,
Nagy a serege,
Csalárdság fegyvere,
Nincs ilyen több a földön.

Erőnk magába mit sem ér,
Mi csakhamar elesnénk;
De küzd velünk a hős vezér,
Kit Isten rendelt mellénk.
Kérdezed: ki az?
Jézus Krisztus az,
Isten szent Fia,
Az ég és föld Ura,
Ő a mi diadalmunk.

E világ minden ördöge
Ha elnyelni akarna,
Minket meg nem rémítene,
Mirajtunk nincs hatalma.
E világ ura
Gyuljon boszura:
Nincs ereje már,
Reá ítélet vár,
Az ige porba dönti.

Az ige kőszálként megáll,
Megszégyenül, ki bántja;
Velünk az Úr táborba száll,
Szentlelkét ránk bocsátja.
Kincsünk, életünk,
Nőnk és gyermekünk
Mind elvehetik,
Mit ér ez ő nekik!
Mienk a menny örökre.

Gyermekistentiszteleti beszéd 1917. okt. 31.

Az Úrtól lett ez, mely csudálatos a mi szemeink előtt! Ez a nap, melyet az Úr rendelt; örvendezzünk és vigadjunk azon! Kérlek Uram, tarts meg most! Kérlek Uram, adj jó előmenetelt most! 118 zs. 23—25.

Kedves gyermekeim!

Amikor a mult század második felében Európa és Amerika, az ó- és az újvilág közt a kabel-telegraph, azaz a tengeralatti távirati összeköttetés sok munka, kisérletezés, költségeskedés után meglett s az első táviratot az egyik világrészből a másikba küldték, akkor az a tisztviselő, aki hivatva volt a két világrész közötti csudálatos közlekedést megnyitani, teljesen figyelmen kivül hagyva a kabel-telegraph létesítése körül nagy érdemeket szerzett férfiak munkáját s áldozatát, azt táviratozta: „Az Urtól lett ez!"

S ha mi ma, amikor négyszázadszor sorakoznak évvé a napok azóta, hogy a reformáció nagy munkája kezdetét vette, nem hallgathatunk s nem is hallgatunk a reformáció nagy munkásairól s ezek közt különösen Dr. Luther Mártonról, a világhírü nagy férfiúról, akivel az újkor kezdetét vette, aki mint az a lágy májusi eső a szántóföldre, termékenyitőleg s áldásthozólag hatott az egyházra s az iskolára, az államra s a családra, a tudományra s a művészetre, az erkölcsre s a szokásra, aki mint egykor az ótestamentomi Saul testileg, lelkileg kimagaslott valamennyi kortársa közül (Sam. I. 9. 2.) s mint az ujtestamentomi Saul választott edénye volt az Urnak (Ap. cs. 9. 15.) — mondom — ha nem is hallgathatunk s hallgatunk ma Lutherről, mégis a reformáció nagy munkáját illetőleg mi is azt valljuk: „Az Urtól lett ez!"

Igen, „az Urtól lett ez!" és „csodálatos a mi szemeink előtt" az, ami ma 400 éve ott Wittenbergben történt. Visszatekintve erre a napra, a zsoltáriróval azt mondhatjuk: „Ez az a nap, melyet az Ur rendelt; örvendezzünk és vigadjunk azon!"

Hadd mondjam el most néktek, édes gyermekeim, hogy hogyan rendelte az Ur ezt a napot, az 1517-ik év október 31-ét. Bizton tudom, hogy ti, ha halljátok s megértitek e nap történetét, örvendeztek és vigadtok azon, örvendeztek és vigadtok úgy mint az aratók az aratásnak idején és mint a győzedelmesek, mikor zsákmányt osztanak. (Ézs. 9. 3.)

Hogy azonban megértsétek ezt a napot s ennek a napnak a történetét, szükséges, hogy mindenekelőtt az akkori egyházról, a középkori egyházról szóljunk. Az akkori, a középkori egyház megromlott egyház volt s főben s tagjaiban egyaránt reformálásra,

megjavitásra szorult. Az egyház fejeként a pápát, azaz a római püspököt tisztelték. A keresztyénség elterjedésének idején a római püspök (egyházi felügyelő, lelki atya) is csak olyan volt, mint más városok püspöke, de az idők folyamán hatalma s tekintélye annyira megnövekedett, hogy pápának, azaz atyának nevezték s hogy ő parancsolt egyháziakban s lassanként világiakban is az egész keresztyénségnek. A pápák, kevés kivétellel, hatalom- és pénzvágyó, pompakedvelő, sokszor erkölcstelen emberek voltak. VI. Sándor pápa, aki 1492—1503 uralkodott, oly erkölcstelen életet élt, hogy a történelem a „legelvetemedettebb" pápának nevezi őt. Az ő utódja, II. Gyula (1503—1513), hadviselő pápa volt, oly annyira, hogy saját bibornokai (a pápa tanácsosai) elnevezték „második Góliát"-nak. X. Leo (1513—1521.) a vallással nem sokat törődött s vallási kérdésekhez nem igen értett, de annál jobban értett a szépművészethez, a drága épitkezéshez s arra annyi pénzt fordított, hogy azt mondják, hogy három pápának a jövedelmét költötte el. S mindennek ellenére úgy féltek a pápától, hogy az egyik zsinaton egy szónok a pápát „második istennek" mondotta.

S amilyen volt a pápa, olyanok voltak az ő bibornokai, püspökei, papjai és szerzetesei. Egy római katholikus lelkész kortársunk (Mohr Henrik freiburgi lelkész) mondja, hogy Luther idejében az egyház, Istennek ez a szép kertje pocsolyává lett, telve mérges növényekkel s mocsárgázokkal. A valláserkölcsi élet teljesen megromlott, oly annyira, hogy egy tudós, aki véletlenül egy bibliához került s abban a hegyi beszédet olvasta, nagy szomorúan igy sóhajtott fel: „Vagy nem igaz mindez, vagy nem vagyunk keresztyének!"

Az akkori állapotok jellemzésére csak egy esetet mondok el. Albrecht magdeburgi érsek, ki egyuttal mainzi érsek és választófejedelem is volt, érsekké történt kinevezése alkalmával kötelezte magát, hogy a palliumot megveszi a pápától. A pallium az érseki ruházathoz tartozott, fehér gyapjuból készült, 5 fekete kereszttel kihimezett 3—4 újjnyi széles szalag volt, melyet az érsek, miután a pápa azt Péter és Pál fejei felett (melyek azonban csak fából ügyetlenül faragott fejek voltak) megáldotta — többi ruhája felett vállán átvetve hordott. Ezt a szalagot, mely Luther szerint egy garasnyi értékkel birt, drága pénzen kellett megvenni. Albrecht ezért 30000 forintot fizetett. 30000 forint ma is sok pénz, de az akkori időben ez hallatlan nagy összeg volt. Albrecht kölcsön vette ezt az összeget s hogy adósságát lefizethesse s gond nélkül

élhessen, a bünbocsátó leveleknek Németországban való árusitását vállalta oly feltétellel, hogy az azok után begyülő összegnek felét a pápának szolgáltatja át, felét pedig magának tartja meg.

A bünbocsátó levelekről hallottatok már. Pénzért az elkövetett, sőt az elkövetendő bünök bocsánatát, ill. a bünbocsánatot biztositó pápai leveleket meglehetett venni. Hogy ez hazugság és csalás volt, azt nem kell előttetek bizonyitanom. A bünbocsánat Istennek adománya s Istennek adományát nem lehet pénzért venni. (Ap. cs. 8. 20.) Isten a mi büneinket, ha azokat szánjuk és bánjuk (51 zs. 19.), megvalljuk és bevalljuk (31 zs. 5.), Krisztus érdeméért (Ján. 1. 29., Ján. I. 1. 7., II. hitág.) ingyen, kegyelemből bocsátja meg. (103 zs. 8—13. Ézs. 38. 17.) De hát evvel a bünbocsátó cédulákat árusitók nem törődtek. Persze a fő elárusitó, Albrecht érsek nem árulta személyesen a bünbocsátó leveleket, hanem szerzetes barátokra bizta ezt a kétes értékü, erkölcstelen munkát. S ha ilyen bünbocsátó leveleket árusitó szerzetes barát egy városba, vagy faluba érkezett, oly ünnepélyességgel fogadták, hogy a jó Istent se lehetett volna különben fogadni. A bünbocsátó leveleket árusitó barátok közt a dominikánus Tetzel János volt a leghirhedtebb. Ő Istennek házát igazán kalmárságnak házává tette (Ján. 2. 16.) s szégyenletes eljárásával Luthert kihivta s igy — emberileg szólva — ő szolgáltatta az okot arra, hogy az Ur ezt a napot, 1517. október 31-ét elrendelte s Lutherben oly férfiut támasztott, aki megtisztogatta Istennek házát, a keresztyén anyaszentegyházat.

Luther az egyháznak hü fia volt. Egyes visszaélések, pl. a bucsújárás ellen már eddig is predikált, de azért az egyházat s a pápát csalhatatlannak gondolta s kész lett volna mindkettőért a tüzbe menni. Amikor azonban Tetzel mind közelebb jött Wittenberghez s Luther hiába emelte fel a szószéken, a gyóntatószékben s előljáróihoz intézett leveleiben tiltó szavát Tetzelnek gonosz mestersége ellen, melynek káros hatását mindenfelé tapasztalta, barátainak biztatására s szivének sugallatára, kilépett a küzdőtérre, mint maga mondja: „egy fiatal Doktor, ki az imént jött ki a kohóból s az irásban még heves és tüzes."

Akkori időben szokásban volt, hogy a tudósok azt, amit közhirré akartak tenni, nagy ünnepeken hirdetés alakjában kiszegezték a templomajtókra. Amit ilyenformán közhirré tettek, az, minthogy a templomot sokan látogatták, hamar terjedt el. Mindszentek napján, november 1-én ünnepelték a wittenbergi vártemplom templomavatási ünnepét, azaz bucsúját. Ezt az ünne-

pélyes alkalmat akarta Luther felhasználni arra, hogy a bünbocsátó levelek árulása elleni aggodalmainak jól átgondolt tételekben a nagy nyilvánosság előtt kifejezést ajdon. A wittenbergi búcsú már október 31-én délután előkészitő istentiszteletel, vecsernyével vette kezdetét. Luther még ezen vecsernye előtt, déli 12 órakor egy 95 tételből álló iratot, plakátot szegezett ki a wittenbergi

Luther Márton kiszögezi a 95 tételt.

vártemplom ajtajára, melynek rövid tartalma ez: nincs ember e földön, aki megbocsáthatná a bünöket, csak egyedül Isten bocsátja meg azokat a töredelmes szivü bünösnek kegyelemből.

Luther tételei két hét alatt egész Németországban, négy hét alatt egész Európában elterjedtek. Ugy látszott, mintha Isten angyalai hordták volna azokat szét az egész világban. Barátai megijedtek, ellenfelei haragudtak. Luther magára maradt, mint ő

maga mondá: „egy nyomorúságos, megvetett barát, ki inkább hasonlitott holttetemhez, mint élő emberhez.“ De ebben a magára maradottságában s nyomorúságában is tudta, hogy Isten vele van, hogy ő csak eszköz Isten kezében. Ebben a sziklaszilárd hitben megvigasztalta aggódó szerzetestársait s szinte prófétai lélekkel Gamaliel szavaival azt mondá: „Ha emberektől van e tanács és dolog, semmivé leszen; ha pedig Istentől vagyon, az emberek azt fel nem tartóztathatják.“ (Ap. cs. 5. 38—39.)

S tényleg az emberek, bármily hatalmasak voltak is s bármennyire erőlködtek is, (gondoljatok csak Luther kihallgatásaira, vitatkozására, a wormsi, speieri, augsburgi birodalmi gyülésekre, a schmalkaldeni, a 30 éves háborúra s a protestánsoknak évszázadokon keresztül való elnyomatására!) nem tudták a reformációnak 1517. október 31-én megkezdett munkáját többé feltartóztatni.

Luther a 95 tétellel vitatkozni akart a bünbocsátó levelek erejéről s értékéről s ime, anélkül, hogy ez szándékában lett volna, megkezdette a reformáció nagy munkáját, azt a munkát, amelynek folyamán megtisztította az egyházat az abba becsuszott sok, sok tévtantól, visszaéléstől (az úrvacsorának egy szín alatti kiszolgáltatásától, a papok nőtlenségétől, a misétől, a fülbegyónástól, a böjtöléstől, búcsújárástól, ereklyék imádásától, a szerzetesi fogadalmaktól, a püspökök és pápa hatalmától, a szentek segítségül hívásától, a jó cselekedetek feleslegéről, a hét szentségről, a tisztító tűzről, átlényegülésről stb.-ről szóló tantól), mindenkinek kezébe adta a nép nyelvére lefordított bibliát s összeállította s megirta a bibliának rövid, velős kivonatát: a kátét, amelyből most már mindenek, kicsinyek és nagyok, maguk is kihámozhatták a keresztyén egyháznak főtanát, azt a tant, hogy t. i. kegyelemből egyedül a Jézus Krisztusban való hit által igazulunk és tartatunk meg (Ef. 2. 8—9.). Szép egyházi énekeket irt s ezeket énekelte és énekeltette Isten dicsőségére, a hivek seregének épülésére s különösen a megfáradtak s megterheltettek, a szomorkodók vigasztalására. Megnyitotta a nép legszegényebb gyermekei számára is az iskolát s minden rendü és rangu iskolában Isten igéjének tanítására helyezte a fősulyt, mert Isten igéje lábainknak szövétneke és ösvényünknek világa (119. zs. 105.). Mindevvel értelmesebbé, erkölcsösebbé, boldogabbá tette az egyeseket s a népeket. Azok a népek, melyek a reformációt elfogadták, messze túlszárnyalják azokat, amelyek azt megvetették. S Németország, melyet a lutheri reformáció teljesen átalakított, ma a világnak

leghatalmasabb országa s annak — mint ezt az óriási méreteket öltött világháború bizonyítja — népe oly szellemi, erkölcsi s anyagi tőke s erő felett rendelkezik, amely diadalmaskodik az az egész világ felett s bámulatba ejti még legkonokabb ellenségeinket is. A németekkel együtt mi is részesültünk annak a reformációnak áldásaiban, mely 1517. október 31-én Luther 95 tételének kifüggesztésével kezdődött. Ti, édes gyermekeim, ennek köszönhetitek, hogy gyermekségtektől fogva tudjátok az irásokat (Tim. II. 3. 15.), hogy, Lutherrel szólva, a káté és irás ismeretében nőttök fel s többet s jobban imádkoztok, hisztek és beszéltek Istenről, Krisztusról, mint annak előtte és még most is sok káptalan, kolostor és iskola. Mennél idősebbek lesztek, mennél jobban felébred szivetekben, lelketekben a büntudat, annál jobban tapasztaljátok majd, hogy mennyit köszönhetünk Luthernek, ki — mint Krisztus Urunk — újból megtanított arra, hogy Isten nem szigorú, büntető biránk, hanem kegyelmes mennyei Atyánk, ki nem akarja a hitetlen halálát, hanem, hogy a hitetlen kitérjen az ő utáról és éljen. (Ezék. 33. 11.) Mennél jobban elmerültök a történelembe, annál jobban látjátok majd, hogy a reformációból megmérhetetlen áldás fakadt népekre, nemzetekre, az egész világra s a mi szegény, sokat szenvedett édes magyar hazánkra s ennek népeire is. De sok áldás fakadt a reformáció nyomán magára a róm. kath. egyházra is, mert ez az egyház, bár tudni sem akart a reformációról, mégis sok tekintetben megreformálodott s ma távolról sem az, mint ami volt 400 évvel ezelőtt.

Azt mondják, hogy Bölcs Frigyes választófejedelem 1517 október 30 és 31 közti éjszaka sajátságos álmot álmodott. Álmában egy barátot látott, kinek kezében oly iszonyatos hosszú toll volt, hogy Wittenbergtől egészen Rómáig ért. Evvel a tollal megbökte a pápa fülét úgy, hogy leesett fejéről a hármas korona. Ha ez csak olyan monda is s a pápa fejéről még nem esett le a hármas korona, annyi bizonyos, hogy 1517 október 31 óta a pápa s a pápás egyház hatalma már nem az, ami volt. S hisszük s reméljük, hogy előbb-utóbb a pápa s a pápás egyház is belátják, hogy nehéz nékik az ösztön ellen rúgódozni (Ap. cs. 9. 5.) s mindig több tért engednek az evangeliomnak s visszatérnek az ős keresztyén egyház hitéhez, erkölcséhez, szokásaihoz s igazi keresztyének, evangelikus keresztyének lesznek.

De hogy ez megtörténjék, kell, hogy mi evangelikus keresztyének, kicsinyek és nagyok, szegények és gazdagok ne csak

örvendezzünk és vigadjunk a reformáció vívmányai felett, hanem azok birtokában e föld savai, e világ világosságai legyünk (Máté 5. 13—14) és mindig hívek maradjunk a reformáció vívmányaihoz s evangelikus keresztyén egyházunkhoz, amely velünk volt születésünktől fogva, kebelére fogadott, midőn magunkról még semmit se tudtunk, ápolt, nevelt, hogy legyünk már itt a bujdosás mezején necsak jövevények és zsellérek, hanem Krisztusuak igaz hívei s a földi élet bevégzése után Krisztus érdeméért kegyelemből a menny polgárai. Magunk erejéből erre nem vagyunk képesek, azért, hogy hívek maradhassunk s hívek maradjunk a reformáció vívmányaihoz, az evangelikus keresztyén egyházhoz s annak láthatatlan fejéhez, az Úr Jézus Krisztushoz, hajtsuk meg Isten előtt térdünket, tegyük össze kezünket s imádkozzunk hozzá e nagy emléknapon a zsoltáriróval: „Kérlek Uram, tarts meg most! Kérlek Uram, adj jó előmenetelt most!“ Amen.

Jer örvendjünk keresztyének.

Luther első éneke.

Jer örvendjünk keresztyének,
Jer, énekeljünk vigan;
Gyülekezzünk ifjak, vének,
Az Úr szent hajlékiban;
Ki atyai szeretetből
Megváltott veszedelmünkből,
Dicsérjük hálaadással.

Vergődtem én boldogtalan
Az ördög hálójában.
A bűn gyötört minduntalan,
Nyögtem halál átkában
És mind mélyebbre sülyedtem,
A kárhozat rabja lettem,
Besszennyezve lelkemet.

A jó cselekedet, erény
Nem segített én rajtam;
Nem enyhített lelkem sebén,
Bár imát morzsolt ajkam.
Jaj! nem leltem vigasztalást,
Enyészet rémes sirja várt
S a borzalmas ítélet.

De áldom jó Istenemet,
Ki megkönyörült rajtam
S megengedte, hogy fejemet
Hű kebelére hajtsam;
Atyai szívét mutatá
S megmentésemre azt adá,
Mi néki legdrágább volt.

„Menj, Fiam, bételt az idő
— Egyszülöttjéhez szóla —
Légy a veszélyben segítő
S a betegek gyámola.
Én szívemnek ékessége,
Veled leszáll az üdv s béke,
A bűnt s halált töröld el.

S a Fiú engedelmesen
Eljött a földre értem;
Mennynek királya szivesen
Ember leve s testvérem.
A bűntelen a bűnösért
Megfizette a váltságbért,
Hogy megtörje a Sátánt.

S így szól hozzám: Tarts én velem,
Ne félj, baj már nem érhet;
Megvéd az én erős kezem,
Majd küzdök én teérted.
Tied vagyok s te az enyém,
Bizzál, majd megsegítlek én,
Ki árthatna tenéked?

Amit Krisztus tett s tanított,
Csak hirdesd s cselekedd azt,
Igy országát gyarapítod
S lelsz benne erőt, vigaszt.
Kerüld az ámítók tanát,
Mint veszedelmes nyavalyát.
Vigyázz, megront s rabbá tesz.

Ünnepi beszéd.

Kedves gyermekeim!

Hogy a mai nap jelentőségét megértsétek, rövidesen vissza kell idéznem elékezetetekbe mindazt, amit az iskolában és a templomban már hallottatok és tanultatok.

Miként „Kezdetben", úgy jóval a teremtés után is *sötétség* borítá a földet. A teremtéskor csak a *földet*, utána azonban a *lelkeket* szállta meg a sötétség. Sokáig tartott, míg végre valahára az üdvösség hajnalcsillaga az emberi nem számára feltünt. De tudjuk, hogy Krisztus Urunknak anyaszentegyháza sem maradt meg eredeti tisztaságában. Sok tévtan csúszott bele és a római pápa csak azért, hogy a maga hatalmát növessze, akárhányszor úgy magyarázta a szent biblia kijelentéseit, ahogy előnyére szolgált és nem követte a megdicsőült Mester utasítását, nem hirdette a szeretetet, inkább a gyülöletet szította a testvérek között. Tehát sötétség uralkodott a lelkek felett.

Mindezt tudjátok kedves gyermekeim! De azt is tudjátok — hisz mindennap tapasztaljátok —, hogy a sötétséget *világosság* követi. Igy az anyaszentegyház mesterségesen táplált sötétségébe is belevilágított lassanként az igazság fénye. Támadtak bátor férfiak, akik rámutattak a pápa szándékos tévedéseire, akik az evangéliom hamisítása ellen tiltakoztak és életök feláldozásával küzdöttek az evangéliomi világosságért. Tisztelettel emlékezzetek meg róluk! A hitjavításnak előfutárjai, bajnokai névszerint: *Wald Péter, Wiklef János és Husz János.*

Ők készítették elő a talajt az áldott isteni magnak befogadására és az idők teljében, vagyis akkor, amidőn az emberiség arra már teljesen megérett, küldötte Isten *Luther Mártont*, hogy a megkezdett nagy művet folytassa, Krisztus anyaszentegyházát tovább építse és számunkra teljes tisztaságban örökségül hagyja.

Ma éppen 400 esztendeje, vagyis 1517. évi október 31.-én kezdte meg világra-szóló nagy művét Istennek ezen választottja. A wittenbergi vártemplom kapujára mért ütéseitől megremegett a sötétség birodalma, felocsudtak az alvajárók és összeomlott az a hatalom, mely a világosság ellen küzdött konok elszántsággal.

Ennek a nagy napnak négyszázados emlékünnepélyére gyültünk ma össze, kedves gyermekeim, és tettük ezt azért, hogy mélységes hálánkat rójjuk le mindenekelőtt a bölcs és jó Isten s azután azon férfi iránt, aki visszaállította Krisztus urunknak anyaszent-

Luther a wormsi birodalmi gyűlés előtt.

egyházát régi meghamisítatlan állapotába és hitéletünknek új alapot teremtett, de azért is, hogy megismerjük művének nagy jelentőségét.

Ti ismeritek már Luther Mártonnak élettörténetét; azt is tanultátok, miként töltötte be nagy hivatását, milyen keserves küzdelmek árán szerezte meg nekünk Krisztus urunk örökségét ujból, de azt talán nem tudjátok, hogy *milyen* volt ez a nagy ember?

Rövid vonásokban bemutatom nektek. De nem a külsejét irom le, hisz képét láttátok már sokszor, hanem a gondolkodása módját; mert erről ismerik meg legjobban.

Dr. Luther Márton páratlan jó atya volt. Gyermekeit vég-

telenül szerette, de szerette a természetet is hasonlóképen és ezt a nagy szeretetét átvitte az egész emberiségre és Istennek minden teremtményére is. Szive tele volt szeretettel és jósággal s ha arcát komoly ráncokba szedte is az atyai szigor, ő volt az, aki teljes meggyőződéssel hirdette: „A vessző végén legyen az alma is“ — ha valaki gyermekét bünteti.

A gyermekekről mondotta egy alkalommal: „Ilyenek voltunk egykor mi is a paradicsomban; ilyenek minden gonoszság és

Luther a szószéken.

képmutatás nélkül. Mert a gyermekeknek vannak legszebb gondolataik Istenről, mennyországról és ők tudják, hogy Isten az égben van s hogy Istenük nekik atyjuk is!“

Mindent a *szivén át* itél meg.

Midőn kis fia egyszer a házikutyával játszadozott és kissé nagyon is megkergette, eképen szólt: „Ez a fiu csak Isten igéjét hirdeti szóval és tettel, mert Isten mondja: uralkodjatok a tenger halain és a földön csúszó-mászó állatokon“.

Gyermekei egyszer igen sóvár szemmel nézik az asztalra rakott szép, hamvas barackot s ez a látvány ezt a szép gondolatot váltja ki lelkéből: „Aki olyan valakinek a képét szeretné

látni, aki nagy remény megvalósulásának örvend, az most láthatja. Bárcsak ily reményteljesen nézhetnénk mi is az itélet napja elé".

Karácsonykor ő örvend gyermekeinek legjobban. Nekik irja a szép éneket: „Mennyből jövök most hozzátok." Egyik gyermek, mint angyal, elmondja az első öt verset, a többiek pedig mint pásztorok, végig éneklik azt.

Istennek minden teremtménye kedves a nagy férfiu előtt. Kertjében egy elaggott körtefa áll, s bár kevés gyümölcsöt hoz, mégsem vágja ki. Maradjon meg emlékképen, annál is inkább, mert lombjai atatt birta rá sok évvel előtte Staupitz János, hogy a hittudományok doktorává legyen. S midőn a fa sudarában megszólal egy kis pintyőke, ily szókra fakad: „Doktor uram, oda fönt! A maga művészetéhez, hogy miként lehessen valaki annyira gond nélkül és víg, nem értek. Igy tehát a madárkák a mi tanitómestereink." Majd egy rózsa szemléletébe merül s úgy véli: „Császárságot érdemelne az, aki csak egy ilyent is tudna csinálni. De Istennek számtalan adományát nem igen becsüljük, mert gyakoriak és mivel mindennap látjuk őket körülöttünk, nem sokat kérdezősködünk, honnan valók s azt hisszük, mindezeknek meg kell lenniök."

Szive fogékony minden szép iránt, azért becsüli oly nagyra a zenét is, mint Istennek egyik legnagyobb adományát.

Mi sem természetesebb, mint az, hogy ez a *csupa-szivember* volt Istennek leghivatottabb eszköze a szeretet nagy művének újból való megalkotásához. A szívét vitte bele a hitjavításba, mert a szívekhez férkőzött, azért volt sikere is oly nagy. Azért mondhatja Luther, midőn Wittenbergában egy túlbuzgó híve, Karlstadt, művét kockáztatja és veszélyes zavarokat idézett elő:

„Wittenbergiek! Hijján vagytok a türelemnek és szeretetnek. Gyenge testvérekkel gyengéden kell bánnunk és nem szabad őket a dolgok új rendjére rakényszerítenünk. Ebben kedves barátaim és még sok másban hiányosak vagytok. Nem érzem és nem találom bennetek a szeretetet és azt tapasztalom, hogy hálátlanok vagytok Isten iránt, aki gazdag kincseit érdemetlenül pazarolja rátok éveken át. Azért prédikálok, azért hirdetek és irok, de kényszeríteni, erőszakkal rábirni nem akarok senkit. Mert a hitet önként és kényszer nélkül kell elfogadni. Senkit sem kergethetek furkós bottal a menyországba. Ezt, úgy vélem, nyers modorban mondottam: Hiszem, hogy megértettétek. Reménylem: e szerint cselekesztek!"

Igy érzett, igy gondolkodott, igy cselekedett a mi nagy hitjavitónk s mivel a Krisztus anyaszentegyházának megdönthetetlen sziklaalapjára épitette alkotását, azért lesz örök életü müve! Alkotásának különben már az is biztosit örök életet, hogy nem *kényszer,* hanem *meggyőződés* utján szerzi meg Krisztus egyházának az új híveket.

Kedves gyermekeim! A mai napot tehát azért ünnepeljük, mert az igazság fényével oszlatta szét a lelkek sötétségét, mert a szellemi szolgaság bilincseit széttördelte és a lelkiismeretbeli szabadságot visszaszerezte. Vagyis, a keresztyénség megkapta Luther Márton által természetes jogait. Szabadon gondolkodhatik és vizsgálódhatik afölött, ami hitéhez, üdvösségéhez tartozik. Senkisem kényszerithető arra többé, hogy bármit is igaz hitként elfogadjon, ami a szentirással ellenkezik. Ő tárta fel a könyvek könyvét, a vallásos igazságok egyedüli kútfejét, s azóta abból merítünk világosságot, a jóra erőt, a cselekvéshez akaratot, a szenvedések közt vigasztalást!

És mennyi jót hozott alkotása az egész emberiségnek is! Hány olyan hibás tételtől, felfogástól szabadult meg a társadalom, melyet az elfogult gondolkodás, a rút önzés erőszakoit rája! De mennyit nyert a józan keresztyéni élet is a tisztább vallásos nézetek által, melyeket Luther Márton terjesztett!

A történelemből is tanultátok, kedves gyermekeim, hogy seholsem becsülik az emberi és polgári jogokat inkább, seholsem fordítanak az iskolára, az ifjúság célszerű nevelésére, az emberi szív és lélek kiképzésére több gondot, seholsem virágoznak a tudományok, művészetek és mesterségek inkább, seholsem mutatkozik élénkebb ipar, kereskedelem, virágzóbb jóllét, nagyobb fegyelem és kitartás a nemzeti védelemben, mint ott, ahol nem nehezedik a lelkekre a lelkiismereti szabadságot korlátozó bilincs!

Azért joggal és áradozó szivvel ünnepelheti ma az iskola, ünnepelhetitek ti is, kedves gyermekeim, a reformáció négyszázados nagy fordulóját!

És midőn innen távoztok majd, mélységes hálával sziveitekben az isteni gondviselés iránt, amiért oly mérhetetlen nagy jóban részesített benneteket, s midőn gyermeki szivetekben emléket állítotok Isten kiválasztott küldöttjének: vigyétek magotokkal azon szikla szilárd elhatározást is, hogy miként atyáitok, ti is törhetetlen hűséggel ragaszkodtok a drága örökséghez, melyet Luther Márton hagyott rátok! Ugy legyen! Ámen!

Négyszáz év határán.

Tele van a múltunk ragyogó lapokkal,
Mint a tiszta égbolt fényes csillagokkal.
Tele nagy próbákkal, égő, mély sebekkel,
Mint a borus égbolt nehéz fellegekkel.

Kiderült, beborult gyakorta felettünk:
Majd remélni kezdtünk, majd reményt temettünk.
Egyszer diadal volt zászlainkra irva,
Máskor a mélységből kiáltottunk sírva.

Bocskayk, Bethlenek, Rákócziak lelke . . .
Mind a mi érzésünk élt, lobogott benne;
Sok nemes csatájuk, dicső győzedelmük . . .
Mind, mind a mienk volt, a babért mi nyertük.

S mig Krisztus ügyéért forgatták a kardot,
Hazánkért is vivták a sorsdöntő harcot.
Ha nincs szolgajárom a hős magyar népen,
Ezért első sorban a mienk az érdem.

De mienk a gyász is: a sok börtön, gálya,
A mi szemünk könnye csordulhat ki rája.
A legjobbjainkat ragadták el tőlünk,
Hogy ezzel a lelket öljék ki belőlünk.

Hiába volt minden: Krisztusnak egyháza,
Teher alatt is nőtt, mint a nemes pálma.
Nem fogyott meg benne a hitvallók száma:
Ha egy-egy elnémult, tíz támadt utána.

Drága nekünk múltunk fénye, dicsősége,
Még drágább siralma, gyászos szenvedése;
Ez tud arról legjobb bizonyságot tenni,
Hogy minket letörni nem bir soha semmi.

Csak magunk tehetnénk önmagunkat tönkre,
Csak miattunk dőlne szentegyházunk össze,
Fundamentumáról ha hitünk lecsuszna,
Megmenteni akkor még Isten se tudna.

Mert Ő maga mondta, amit Krisztus mondott:
Kik nem a Szentigén épülnek: bolondok.
Azt is kihirdette s Ő szavát betölti:
Az ilyen építést az idő ledönti.

Viszont megigérte s igen kétség nélkül:
Sziklán vet alapot, ki az igén épül.
S rátörhet a vihar legvadabb haragja,
A pokol sem vehet diadalmat rajta!

Szalay Mihály.

Mint kőszál a tengerben...

Mérsékelt lassan. *Kapi Gyula.*

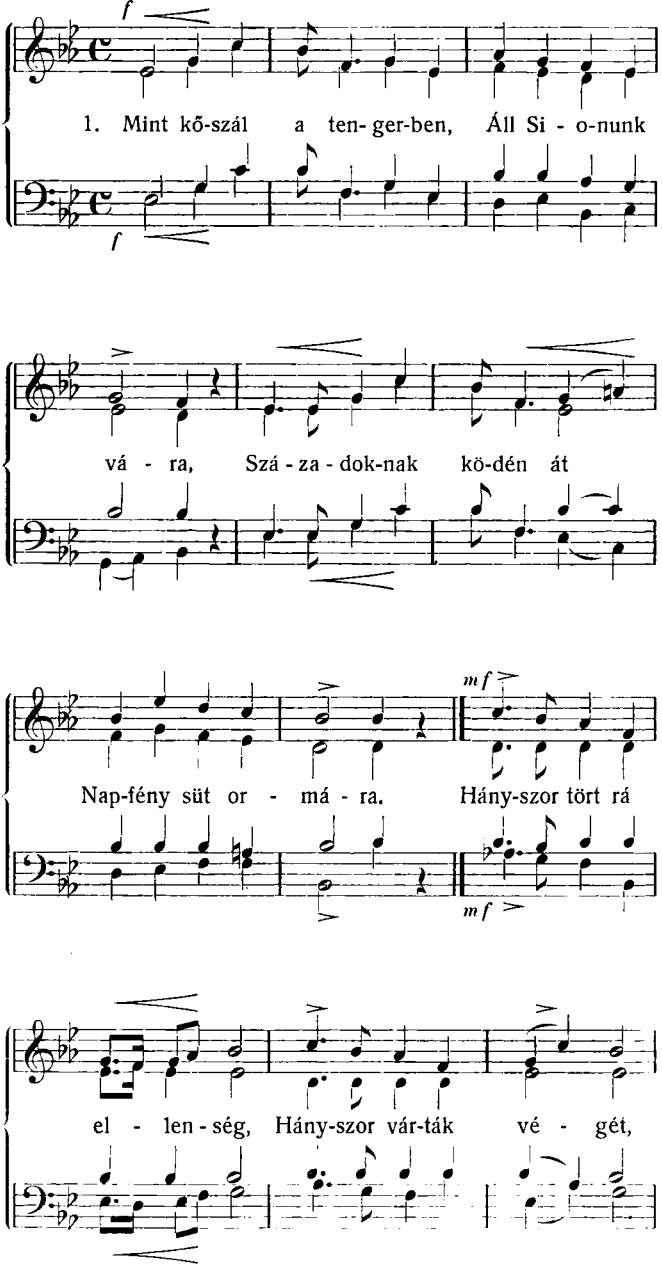

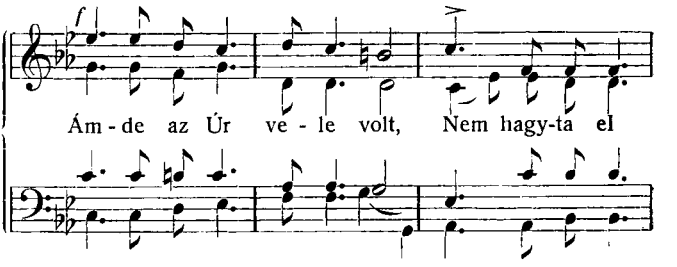

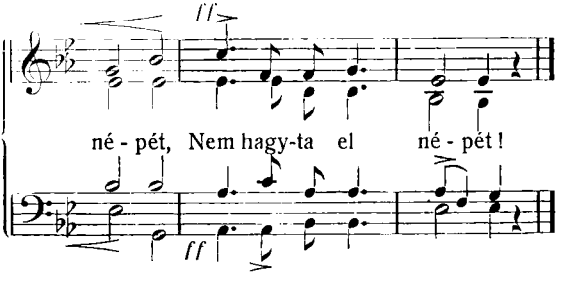

Hála néked, nagy Isten,
Te vagy erős várunk,
Veled vészben, viharban
Rendületlen állunk.
Szolgaságból kihoztad
Néped szabadságra,
Szent igéddel vezetted
Krisztus országába.

Jer Sion, zengj éneket,
Hálád hasson égig,
Egyházadhoz, Krisztushoz
Maradj hű mindvégig.
Tartsd meg híven a kincset,
Amely vagyon nálad,
Hogy senki el ne vegye
Égi koronádat.

Payr Sándor.

Dr. Luther Márton kilencvenöt tételéből.

1. Amikor Urunk és Mesterünk, a Jézus Krisztus, ezt mondja: Térjetek meg, ezzel azt akarja, hogy híveinek egész élete szakadatlan megtérés legyen.

6. A pápa egy vétket sem bocsáthat meg, legföljebb kihirdeti és megerősíti, amit Isten megbocsátott.

21. Annak okáért tévednek azok a búcsúhirdetők, akik azt mondják, hogy a pápa búcsúja által az ember minden bűntetéstől feloldatott és üdvözül.

27. Emberi hiábavalóságot prédikálnak azok, akik azt állítják, hogy mihelyt megcsörren a ládában a garas, a lélek legott fel a mennybe röppen.

32. Mestereikkel együtt mindörökre elkárhoznak azok, akik azt hiszik, hogy a bűnbocsátó cédulák üdvösségük biztosítékai.

35. Nem keresztyén tant hirdetnek azok, akik azt tanítják, hogy azoknak, akik a lelkeket ki akarják a tisztító tűzből váltani, vagy akik gyónócédulát vásárolnak, nincs szükségük bűnbánatra és törödelemre.

36. Minden igaz bűnbánó keresztyén bűnbocsátó cédula nélkül is eléri bűneinek teljes bocsánatát.

37. Minden igaz keresztyén, akár él, akár hal, a Krisztus és az egyház minden lelki javainak részese Isten kegyelméből, búcsúcédula nélkül is.

43. A keresztyéneket meg kell tanítani arra, hogy aki a szegénynek alamizsnát ad vagy a szűkölködőn segít, az jobb dolgot cselekszik, mint ha búcsúcédulát vásárol.

50. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy ha a pápának tudomása volna a búcsúhirdetők embernyúzásáról, miatta inkább porig éghetne le a Szent Péter székesegyháza, semhogy azt juhainak bőréből, husából és csontjából építtesse fel.

(Ezt Luther azért mondotta így, mert akkor még bizott a pápaságban; de sajnos, nemsokára keservesen kellett csalódnia.)

52. A bűnbocsátó cédulák utján való üdvösségrejutásban bízni hiú és hazug dolog még akkor is, ha a főbúcsúbiztos, vagy akár maga a pápa tulajdon lelkével kezeskednék érte.

62. Az egyház igazi kincse az Isten dicsőségének és kegyelmének szent evangélioma.

92. Azért félre mindazokkal a prédikátorokkal, akik a Krisztus népének azt mondogatják: Béke, béke, és nincs béke.

93. Ellenben üdv azoknak a prédikátoroknak, akik azt mondják a Krisztus népének: Kereszt, kereszt — és nincs kereszt.

(Azaz azoknak, akik a kereszthordozókat, a szenvedőket a Krisztus keresztjének evangéliomával megvigasztalják.)

94. Intsük a keresztyéneket, hogy fejüket, a Krisztust, keresztén, halálon és poklon át követni igyekezzenek.

95. És igy inkább szorongattatás közt jussanak mennyországba, semhogy magukat hamis békével áltassák és elbizakodjanak.

Eljött hozzánk az üdvösség.

Speratus Pál (1494—1551) éneke, melynek első hallatára Luther e szavakra fakadt: „Itt az Úr Jézus!"

Eljött hozzánk az üdvösség,
Mely kegyelemből árad;
Jóra nincs bennünk tehetség,
Erőnk hiába fárad.
A hit a Krisztusra tekint,
Ki örök érdeme szerint
Közbenjáró lett értünk.

Mit a törvény elénk szabott,
Nem tudtuk betölteni;
Igy érdemlénk kárhozatot,
Mi harag gyermekei.
A test és vér nem engedett,
A lélek sírva epedett,
S mi vesztünkbe rohantunk.

Sóhajtva hordtuk az igát,
És a haláltól féltünk;
De Isten elküldé Fiát,
Ki emberré lett értünk.
Törvénynek ő eleget tett,
Veszedelemből kimentett,
Kiengesztelt Istennel.

Ne reszkess immár én lelkem,
Keresd Krisztus érdemét,
Mely vigasztal az életben
S az itéletben megvéd.
Hiszem, érzem, én Megváltóm,
Te vagy üdvöm, boldogságom,
Bűnömért megfizettél.

Vessétek le mindannyian
A gyötrelmes kétséget;
Maga mondja: Bizzál fiam,
Hited megtartott téged.
Ki hisz s megkeresztelkedett,
Mennyország nyilt meg a felett,
Hogy soha el ne vesszen.

Hitből jön a cselekedet,
Hogy éltedet betöltse;
Élő, igaz hit nem lehet,
Melynek nincs jó gyümölcse.
Megáld és megszentel e hit,
Jó Istenemmel egyesít,
Szent, tiszta életet szül.

Boruljon bús felhő reám,
Hitem nem csügged soha;
Tudom, hogy mennyei Atyám
Nem lesz hozzám mostoha;
Felhőn, sűrü homályon át
Kegyelmének fényes napját
Felhozza bús egemre.

Dicsőség légyen Istennek
E drága ajándékért,
Atya, Fiu, Szentléleknek
Csodás nagy irgalmáért,
Hogy amint a jót elkezdte,
Azt bennünk el is végezze.
Szent neve legyen áldott!

A keresztyén hit három főágazata.

Luther kiskátéjából.

ELSŐ HITÁGAZAT.

A teremtésről.

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében.

Mit tesz ez?

Hiszem, hogy az Isten teremtett engem s minden teremtményeket. Ő adta testemet, lelkemet, szemeimet, füleimet és minden tagjaimat, ő adta értelmemet s minden érzékeimet, s most is fenntartja. Ezekhez ruhát, sarut, ételt, italt, házat, udvart, feleséget, gyermekeket, szántóföldet, barmot és minden jót ád, a test és élet minden szükségeivel naponkint bőven ellát, minden veszedelmek ellen megoltalmaz, minden gonosztól véd és megőriz. S mind ezt csupán az ő atyai, isteni jóvoltából s irgalmasságából cselekszi, minden érdemem nélkül. Amiért én neki hálával és dicsérettel, szolgálattal és engedélmességgel tartozom. Ez bizonnyal igaz.

MÁSODIK HITÁGAZAT.

A megváltásról.

Hiszek a Jézus Krisztusban, Istennek egyszülött Fiában, mi Urunkban, ki fogantaték Szentlélektől, születék szűz Máriától, kínzaték Pontius Pilátusnak alatta, megfészítteték, meghala és eltemetteték, szálla alá poklokra, harmadnapon halottaiból feltámada, felméne mennyekbe, üle az Atya Istennek jobbjára, onnan lészen eljövendő itélni eleveneket és holtakat.

Mit tesz ez?

Hiszem, hogy a Jézus Krisztus valóságos Isten, az Atyától öröktől fogva született, — de valóságos ember is, a szűz Máriától született, az én Uram, ki engem is elveszett és elkárhozott embert megváltott, a bűnnek, halálnak és ördögnek hatalmából megszabadított, nem arannyal, sem ezüsttel, hanem szent és drága vérével, ártatlan szenvedésével és halálával, hogy sajátja legyek és az ő országában ő alatta éljek, neki szolgáljak, mindenkori igazságban, ártatlanságban és boldogságban, amikép ő is feltámadott a halálból, él és uralkodik mindörökké. Ez bizonnyal igaz.

HARMADIK HITÁGAZAT.

A megszentelésről.

Hiszek Szentlélekben, egy közönséges keresztyén Anyaszentegyházat, szenteknek egyességét, bűnöknek bocsánatját, testnek feltámadását és az örök életet. Amen.

Mit tesz ez?

Hiszem, hogy saját erőm vagy okosságom által nem volnék képes a Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, vagy ő hozzá jutni, — hanem hogy a Szentlélek hivott engemet, az evangeliom által ajándékival megvilágosított, az igaz hitben megszentelt s megerősített, — a mikép az egész keresztyénséget a földön hívja, gyűjti, megvilágosítja, megszenteli, a Jézus Krisztusban megtartja egy igaz hitben. Mely keresztyénségben ő nekem s minden hivőknek minden bűnöket naponkint kegyesen megbocsát, s az ítélet napján engem s minden holtakat feltámaszt, s nekem a Krisztusban hivőkkel együtt örök életet ád. Ez bizonnyal igaz.

Mi hiszünk mind egy Istenben.

Luther éneke.

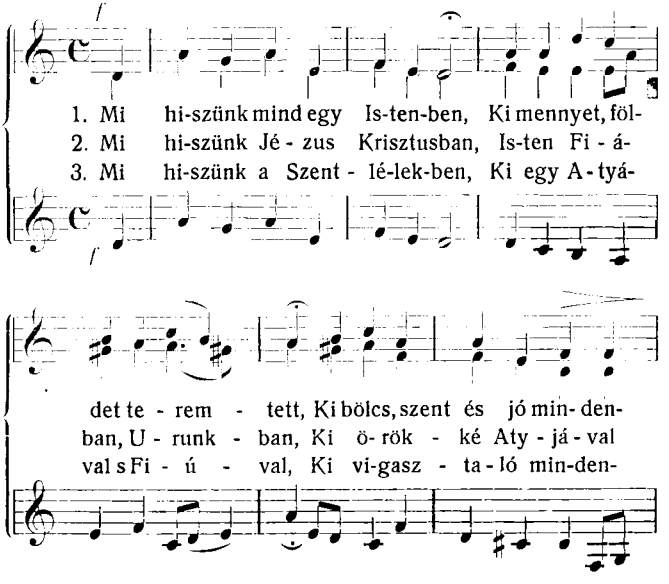

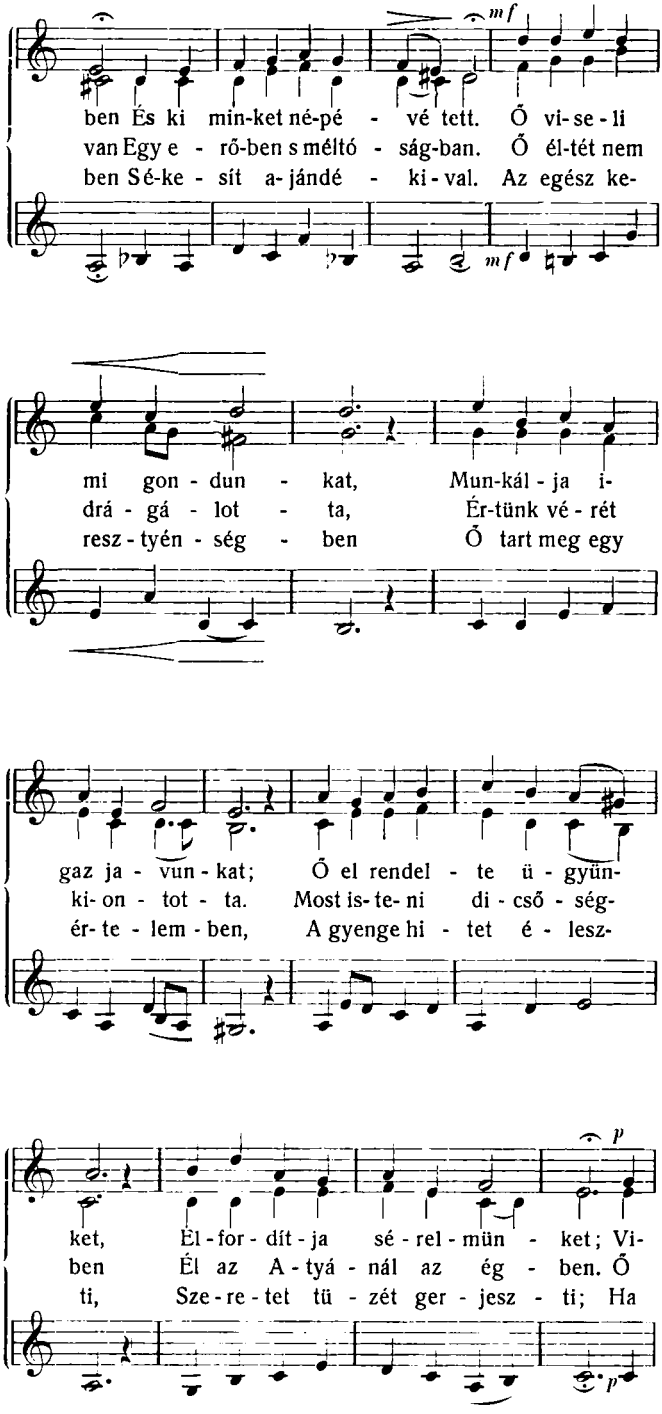
mf
ben És ki min-ket né-pé - vé tett. Ő vi-se-li
van Egy e - rő-ben s méltó - ság-ban. Ő él-tét nem
ben Sé-ke - sít a-jándé - ki-val. Az egész ke-
mf
mi gon - dun - kat, Mun-kál - ja i-
drá - gá - lot - ta, Ér-tünk vé - rét
resz - tyén - ség - ben Ő tart meg egy
gaz ja - vun - kat; Ő el rendel - te ü - gyün-
ki-on - tot - ta. Most is-te-ni di-cső - ség-
ér-te - lem - ben, A gyenge hi - tet é - lesz-
p
ket, Él - for - dít - ja sé - rel - mün - ket; Vi-
ben Él az A - tyá - nál az ég - ben. Ő
ti, Sze - re - tet tü - zét ger - jesz - ti; Ha
p

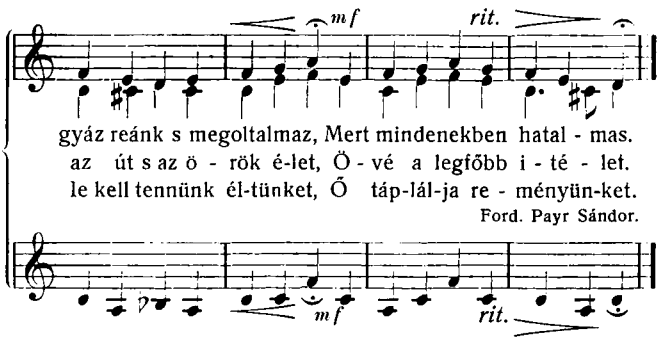

Fogadalom.

Isten végetlen kegyelméből megértük ezen nagy időknek egyik legnagyobb napját, 1917. október 31-ét. Ezen nagy napon első és minden egyebek felett való kötelességünk a mi jóltevő és szabadító Istenünk iránt való háladatosság. Azért dicsőitünk Uram tégedet, hogy a reformáció által a világot megszabadítottad a lelki és vallásos tudatlanság és babonaság rabságából s hogy bennünket a megreformált, a megtisztitott, az evangelikus keresztyén egyháznak tagjaivá tettél, amelyben Isten igéjét anyanyelvünkön, tisztán és igazán hirdetik és a szentségeket Krisztus rendelése szerint szolgáltatják ki. Fogadjuk Isten s a ker. gyülekezet előtt, hogy mi ezt mindenkor megbecsüljük. Isten igéjét figyelmesen és szorgalmasan olvassuk, annak tiszta forrásaiból merítünk tudományt és bölcseséget, megelégedést és boldogságot s életünket annak csalhatatlan mértékéhez szabjuk. Fogadjuk, hogy soha hűtlenek nem leszünk ahhoz az egyházhoz, melyért apáink vagyont, vért és életet áldoztak s amely bennünket mint a mi tulajdon édesanyánk kora ifjuságunktól fogva keblére ölelt, védett, ápolt, nevelt, soha el nem hagyott. Igérjük, hogy minden erőnkkel azon leszünk, hogy életünk szánknak vallástételével egyezzen, hogy nemcsak névre, hanem hitünkre s életünkre nézve is valósággal megjobbított, evangelikus keresztyének legyünk. Igérjük, hogy hitünknek igaz voltát megmutatjuk cselekedeteinkkel, hogy szent életre törekszünk, mely nélkül senki az Urnak színét nem láthatja. Igy tesszük szent vallásunkat mindenki előtt tiszteletre s szeretetre méltóvá. Csakhogy „erőnk magába mit sem ér, mi

csakhamar elesnénk," akaratunk vagyon a jóra, de hogy azt elvégezzük, nem tehetjük (Róm. 7. 18.), azért Hozzád fordulunk, jó Istenünk s kérve kérünk: add, hogy akaratunkat véghez is vigyük a te ingyenvaló jó kedvedből! (Filip. 2. 13.) Ámen.

Himnusz.

FÜGGELÉK.

Képek Luther életéből.

A kántáló diák.

Hideg téli vasárnap volt. Eisenach lakosai sietve mentek haza a templomból, hogy a kandallónál fölmelegedjenek és ebédhez készüljenek. Dél táján három kis diák ment az egyik utcán. Tizennégy-tizenöt évesek lehettek. Meglátszott rajtuk, hogyan remegnek szegényes, vékony ruhájuk alatt. A háztetőkön végig csapódó szél éles havat szórt szemükbe, nyakukba. Itt-ott fázósan meghuzódó, apró szürke madarak röppentek fel előlük s tovább szállva panaszosan sírdogálták: Kicsi csűr! Kicsi csűr!

— Nézzétek, gyerekek, mi is ilyen árva madarak vagyunk itt az idegen városban. Ázva-fázva koldulunk, hogy el ne vesszünk, — szól az egyik diák.

— Jól mondod, pajtás, — hagyja rá a legnagyobbik — mi is elmondhatjuk: Kicsi csűr, kicsi csűr, mert ugyancsak szükön van meg a mindennapi kenyerünk. Ez is sokszor igen panaszos. Keserűen bánom, hogy tanulni kezdtem. Még ezt az esztendőt végig nyomorgom, de tovább nem tanulok.

— Elég rosszul teszed, — szólal meg a legkisebbik, — mikor ilyen szép tehetségekkel vagy megáldva. Hálátlan lész, ha a rád bizott talentomokat elásod, vagy csak világi haszonért akarod kamatoztatni. Engem már otthon is arra tanítottak, hogy aki megbecsüli Isten adományait és nehéz sorsban is csak benne bizik, azt az Isten nem hagyja el, hanem nyomorúságon keresztül is emberré neveli. Nekem ezek a madarak arról beszélnek, hogy aki inségben, fagyban, de mégis hűségesen eltartja őket, eltart minket is, mig jónak látja, hogy tavaszt hozzon reánk.

— Várhatom azt a tavaszt! — szól csüggedten amaz és tovább folytatná, de észre veszi, hogy jön valaki mögöttük.

Kotta Konrád előkelő polgár volt, aki hazafelé sietve végig hallgatta a kis diákok beszédét s megindulva mondta el otthon asztalhoz ülő családjának.

Pár perc mulva a szemben levő ház előtt felhangzik a diákok éneke, amelyből különösen egy hang válik ki gyönyörü csengésével: „Adjatok kenyeret az Isten nevében...“ De nem nyilik ki sem ajtó, sem ablak s a reszkető diákok szégyenkezve hagyják ott a házat. A legnagyobbik meg nem állhatja szó nélkül:

— Szépen kezdődik a tavasz. Köszönöm, ha a folytatása is ilyen lesz.

— Ne csüggedj és ne essél kétségbe, — csitítja a legkissebbik — jó az Isten, teremtett Ő jó embereket is.

Erre kinyilik Kottáék ajtaja s a cseléd behivja és vezeti őket egyenesen a szobába. Huzódozva, félve lépnek be, de az egész család olyan szeretettel fogadja őket, hogy hamarosan megbátorodnak. A nagy kandalló mellett terítenek nekik, de előbb elénekeltetik velük éneküket. Gyönyörködve hallgatják, milyen tiszta, melegen csengő hangja van annak a nyilt homlokú, mély, tüzes szemű, de szelid arcú kis diáknak, akiről már tudják, hogy az égi madarak is Isten gondviselésére emlékeztetik. Mikor az ételt eléjük teszik s a többiek hozzá akarnak látni, ő szerényen feláll és olyan természetesen, de olyan szívből fakadóan imádkozik, ahogyan csak mélyérzésű, de még ártatlan lelkű gyermek tud imádkozni. Ebéd közben ki-kitágult szemmel nézi a falon függő félig hegedühöz, félig citerához hasonló hangszert, mintha várná, hogy húrjai megszólaljanak. Végül az ételért olyan áhitattal mond Istennek köszönetet, mintha nem is alamizsnában, hanem egész halom áldásban részesült volna.

Mikor elköszönnek, Kottáéknál mindenki a kis diákról beszélt. Egyik ezt, másik azt dicséri benne. Milyen kár, hogy így kell szegénynek szégyenkezve kéregetni! Kottáné elgondolkozik, majd férje vállára teszi kezét:

— Ha nem haragudnál, visszahivatnám. Hát ti, gyerekek, elfogadnátok-e testvéreteknek?

— Magam is erre gondoltam. Szaladjon utána a cseléd — szól a ház ura. — Kár az ilyen kincsnek gazdátlan hányódni, vetődni. Pártjára kell sietnünk, hogy ember legyen belőle. Szegény külseje miatt kavicsnak nézi a világ, pedig csak csiszolni kell, kitünik, hogy drágakő.

— Jó lesz, jó lesz!, vissza kell hívni! Legyen mindig velünk,

— mondják örömmel a gyermekek és futnak az ajtóhoz, hogy kézen fogva vezessék be a visszatérő diákot.

— Mondd, fiam, — szól hozzá szivesen Kottáné — kitől tanultál ilyen szépen énekelni és imádkozni?

— Édes anyámtól. Ő is igen szereti az éneket és együtt szokott velünk imádkozni.

— Hát ezen a lanton szeretnél-e játszani?

— Eislebenben születtem, de onnan féléves koromban Mansfeldre költöztünk. Édes apám bányász. Igen szigorú, de azért igen jó ember.

— Hát szeretsz ebben a városban?

— Csak azért szeretek, mert itt sok szépet tanulhatok. Szeretnék sokat tudni, hogy minél hasznosabb ember lehessek. Otthon nincs ilyen iskolánk.

— Jól van, fiam, míg itt tanulsz, ami gyermekünk lész, ezek meg itt a te kis testvéreid. Otthon édes apád, édes anyád, itt mi leszünk a szüleid. Bele nyugszol ebbe a cserébe?

A kis diák a meglepetéstől és örömtől szólni sem tud. Szava helyett könnye buggyajanik ki és hálásan néz új szüleire, testvéreire.

— Hanem csaknem elfelejtem, — mondja Kottáné — mi is a neved, édes fiam?

— Luther Márton, — felel a gyermek csöndesen, elfogódva.

A bucsuzó magiszter.

Az ezerötszázötödik esztendő egyik estéjén lakomára hivta Luther ifju barátait, de összejövetelük inkább halotti torhoz hasonlított. Hiába vette most kezébe Luther a lantot, hiába akarta őket felvidítani, szomoruak, levertek maradtak. Csak arra gondoltak, hogy utoljára vannak együtt s legkedvesebb, legjobb szivű barátjukat örökre elvesztik, de elveszti a világ is ezt az éles eszű. mély tudományu, nagy tettekre alkalmas ifjut, aki annyit tudott volna a világnak használni.

— Ne tégy ilyent, Márton. Minek temetkeznél a zárda falai közé, mikor épen most nyilik meg előtted az élet? Fényesen végezted tanulmányaidat, huszonkét éves korodban már magiszter vagy s mindjárt első tanításaiddal csodálatba ejtetted mestereidet is, tanítványaidat is. Minek szenvedtél, tanultál ennyit, ha most meg szerzetessé akarsz lenni? Az már régen lehettél volna tanulás nélkül is. Hogyan tudtál ilyen gondolatra jutni?

— Úgy, hogy igen sokszor gondoltam a halálra. Akár veletek tanultam, akar veletek örültem, csak lelkembe nyilallott valami fájó, titkos érzés: Mit ér minden tudás, öröm, ha a halál bármely pillanatban készületlenül érhet?

Mit használ minden kincs, dicsőség, ha utána a lélekre örök nyomoruság következhetik?

— Kár igy képzelődni és magadat rémitgetni. Különös, hogy ilyen fiatalon már az elmulásra gondolsz. Élni kell, Márton élni s a halált legutoljára hagyni!

— Igen, ha a halállal vége lenne mindennek! De mikor világosan érzem, hogy azzal egy sokkal hosszabb élet kezdődik. Lehet abba nyugodtan átlépni minden készülés nélkül, mikor egy-egy földi utra is felkészülünk és a szükséges holmikkal ellátjuk magunkat? Aztán engem maga Isten sokszor figyelmeztetett, hogy csak egy lépés választ el a haláltól. Tudjátok, nem régen milyen beteg voltam s alig épültem fel, husvétra hazamenet oldalfegyveremmel lábamon véletlenül az ütőeret vágtam fel és csaknem elvéreztem. Nem sokára legkedvesebb barátom halt meg hirtelen szerencsétlenségtől s még el sem siratlam, mikor előttem is lecsapott a villám és a földre sujtott. Ne csodáljátok, ha lelkemet mindez egész mélyéig megrendítette és életemet forduló pontra állította. Melyitek meri azt mondani, hogy ezekben nem Isten szava szólt hozzám és nem ő figyelmeztetett, hogy többet gondoljak lelkemmel?

— Hiszen eddig sem merítetted bünökbe. Jobb voltál akármelyikünknél.

— Talán vigyáztam, de ennyi vigyázat nem elég. Egész életemet arra áldozom, hogy lelkemet megmenthessem. Nem tudom, ti mennyire érzitek, én határozottan érzem, hogy csak a lélek ér bennünk valamit és csak ezért érdemes egy életet leélni. Különben meg is fogadtam, hogy ha a villámcsapástól megmenekülök, szerzetessé leszek.

— Aztán nem szégyenlenél ismerőseiddel találkozni, amint koldulni mégy a városba, te a tudós, nagy jövőre hivatott magiszter?

— Nem. Azon már túl vagyok. Nem Isten szolgálata, a világé szégyelni való.

— Hát a szüleid? Mit szólnak ehhez a váratlan fordulathoz?

— Ez a legnehezebb, — szól Luther. Ez fáj a legjobban. Szegény anyám még csak belenyugszik; de apámnak nagy keserűséget okozok. Talán meg is átkoz, hogy igy semmivé teszem reményét, büszkeségét. Nagy szeretettel küldött iskoláról iskolára;

nem sajnált fáradságot, verejtéket, nélkülözést, csak hogy belőlem gazdag és tekintélyes ügyvéd, biró, vagy más ilyen legyen. Most ennek egyszerre vége. Ha rágondolok, úgy sajnálom szegényt, de nem tehetek másként. Apám terve emberi terv, el kell feledni Isten terve mellett. Isten szava hí, ragad s én engedelmeskedem. Neki inkább kell engedni, mint a földön akárkinek. Nehéz a válás, de legyen, amint Ő akarja. Jőjjetek, kisérjetek el a kolostorig.

Szomoruan mennek a holdvilágos éjszakában. Az ifju magiszter csak két könyvet visz magával a világból: kedves latin költőjének, Vergiliusnak és Plautusnak munkáit. Könnyezve bucsuznak még egyszer, aztán bekopogtat, belép és becsukódik mögötte a kolostor ajtaja.

A fiatal szerzetes.

Staupitz János ágostonrendü szerzetesfőnök atyai jóakarattal kisérte Luther fejlődését és sarkalta, segítette fölfelé. Megérezte, hogy Isten nagy dolgokra használhatja a komoly, fényes tehetségü fiatal szerzetest. Meg is mondta, hogy Istennek magas polcon is szüksége van az ilyen nagyeszü emberekre. Luther kezdetben résztvett a seprésben, surolásban, koldulásban, de aztán kedvére tanulhatott és csakhamar pappá. majd a wittenbergi egyetemen tanárrá, utóbb a hittudományok doktorává és varosi prédikátorrá lett. Beteljesült az a vágya is, hogy láthatta Rómát, a keresztyénség szent városát. Staupitz őt küldte el egyik szerzetes társával egy ügynek elintézése végett. Visszatérése után azonban zárkózottá, komorrá lett, éjjel fenn virrasztott a biblia mellett; látszott, hogy valami belső betegség emészti.

— Márton testvér, — szólítja meg szeliden Staupitz — miért vagy mindig ilyen szomorú? Mi nyomja megint a lelkedet? Úgy rémlik, a római út betegje vagy.

— Azé, atyám. Bár ne engem küldött volna oda. Halhattam volna meg Róma látása nélkül. De nem, ha már megtörtént, nem adnám százezer forintért, hogy a magam szemével láthattam, ami ott végbe megy. Szent vággyal indultam; térdre esve kiáltottam: Üdvözlégy, szent Róma! Végig jártam a szent helyeket, miséztem, gyóntam, térden felcsúsztam Pilátus lépcsején. Megtettem mindent, amit az egyház az üdvösség útjaként ajánl. Nekem az üdvösség minden vágyam. Ezért kész vagyok bármire.

— Tudom, fiam. Példaképünk lehetsz mindegyikünknek. Nem ismertem szerzetest, hogy ilyen szenvedéllyel küzdött volna az üdvösségért. Lám egyszer már bőjttel, imádkozással, virrasz-

tással, úgy elkinoztad magadat, hogy térdeplődön ájulva találtunk. Akkor megigérted, hogy a sanyargatásban mértéket tartasz. Meg is gyógyultál; kedved visszatért.

— Csak látszat volt az. Minél jobban megismerem az egyházat és a bibliát, annál jobban látom, mekkora ellentét van a kettő között s milyen rettentő csalódás az üdvösséget a szerzetességtől és Rómától várni. Készséggel követtem ezek parancsát s ha valaki ezen az uton üdvösségre jutott, nekem oda kellett volna jutnom, de valami belső hang mindig azt sugja: nem ez az igazi út; Jézus nem ezekről, hanem magáról mondja: Én vagyok az út, az igazság és az élet, senki nem mehet az Atyához, ha nem én általam. Azt is mondja: Én vagyok a juhok ajtaja; ha valaki én rajtam megy be, megtartatik, de aki másként akar bemenni, tolvaj és rabló. Pál is azt mondja: kegyelemből tartattatok meg hit által, nem a cselekedetekből. Másutt ugyancsak azt mondja: Az igaz ember hitből él. Tehát nem bőjtből, virrasztásból, nem térdeplésekből, bucsújárásokból, nem is a szentek jó cselekedeiből, hanem hitből fakad számunkra a kegyelem, megtartás és örök élet. Ezt hirdetné az egyház, akkor meggyógyulna lelkem, mert akkor az egyháznak is hű fia, Krisztusnak is hű követője lehetnék.

— Mondasz valamit. El kelne egy kis tisztogatás. Nem hiába volt erről szó már száz évvel ezelőtt három zsinaton: Pizában, Konstanzban, Bázelban és nem ok nélkül emelte fel szavát Franziaországban Wald, Angolországban Wiclef, Csehországban Husz, Olaszországban Savonarola. Nagy bajnak kell ott lenni, ahol a legjobbak elégedetlenek és ők kénytelenek a békességet felzavarni.

— Nem is lehet azon jó szivvel megnyugodni, ami az egyházban, különösen Rómában történik. Most már nem hallomásból, tapasztalásból beszélek. A pápát diadalmenetben láttam a harcból visszatérni. Elődjének testvérgyilkosságáról, méregkeveréséről és más büneiről nyiltan beszélnek. Előkelő papok gúnyt üznek a vallás legszentebb dolgaiból. Pénzért akármi bünt tisztára mosnak. Sokan hangoztatják, hogy ez nem folyhatik igy tovább; valami nagy fordulatnak kell erre következni. Én is úgy érzem: ez tarthatatlan állapot. Várom, hogy valaki fölemelje hatalmas szavát és visszavezesse a sziveket az evangéliomhoz, hogy abban ismét ujjászülessék ez a mélyre sűlyedt, tévelygő világ. Örömmel látnám az ezért meginduló harcot, mert ez igazán Isten kedve szerint való lenne.

— Aminek el kell jönni, eljő, — nyugtatja meg Staupitz — neked pedig bizonnyal javadra szolgál ez a belső küzdelem. Ki tudja, nem arra készítget-e Isten, hogy neked is szerepet szánjon a világ megujításában?

A fellépő reformátor.

Háborgó, keserű lélekkel lépett ki Luther a gyóntatószékből. Ez az utóbbi időben többször megtörtént. Mikor a gyónókat arra intette, bánják meg bűneiket és javuljanak meg, csak így remélhetnek bocsánatot, többen bünbocsátó cédulát húztak elő, hogy ők már megszerezték a bocsánatot. Elrettenve látta ezt Luther és szigoruan figyelmeztette őket:

— Ha meg nem javultok, ezek a cédulák nem használnak nektek semmit!

A bűnbocsátó cédulákat a mainzi érsek árultatta s a jövedelem felét Rómába küldte. Wittenbergbe ugyan nem mehetett be céduláival Tetzel domonkosbarát, de sokan fölkeresték sátrát a közeli városban. Könnyebb ezt az utat oda-vissza megjárni, mint a megtérés utján elindulni s olcsóbb egy csomó pénzről lemondani, mint a világ bűneitől elszakadni.

Luther ezt a szégyenletes kereskedést már nem hagyhatta szó nélkül. Kikelt ellene prédikációiban, irt a mainzi érseknek, több püspöknek s mikor azok nem tettek semmit, elhatározta, hogy a világ elé lép. Nem szólt senkinek, nehogy lebeszéljék, megirta 95 tételét s kiszegezte a vártemplom ajtajára. Ebben kimondja, hogy a pápa semmiféle bűnt nem bocsáthat meg; aki a szükölködőt felsegíti, jobb dolgot cselekszik, mintha bűnbocsátó cédulát vesz; pénzen vett, hazug békesség helyett a keresztyéneknek egész élete szakadatlan bűnbánat legyen és Krisztust szenvedésen, halálon, poklon keresztül is követni igyekezzenek.

A tételek felrázták egész Európát. Megkezdődött a reformáció, hogy a romokon új életet teremtsen. A kolostor halálsejtelmektől gyötört ifjú helyett nagy tettekre kész, megtisztult, elszánt hőst adott vissza a világnak.

A nemeslelkű Staupitz helyeselve, de egyuttal aggódva nézi fellépését: — Keresztnél egyéb nem vár rád, kedves Lutherem. Pártfogód kevés, ellenségeidtől félve az is könnyen elhágy. Jöjj hozzám, hogy itt együtt éljünk és haljunk.

De aki már megvívta magában a legnehezebb harcot, nem riadhat vissza a világgal való harctól sem. Aki egyszer megtalálta Krisztust, megállás nélkül kész Őt szenvedésen, halálon, poklon keresztül is követni.

Erre az útra lépett Luther *Ezerötszáztizenhét október harmincegyedikén.* *Szalay Mihály.*

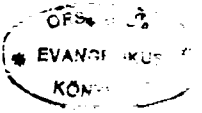

TARTALOM.

1. Erős vár a mi Istenünk 3
2. Gyermekistentiszteleti beszéd 4
3. Jer örvendjünk keresztyének 10
4. Ünnepi beszéd 11
5. Négyszáz év határán 16
6. Mint kőszáll a tengerben 17
7. Dr. Luther Márton kilencvenöt tételéből 19
8. Eljött hozzánk az üdvösség 20
9. A keresztyén hit három főágazata 21
10. Mi hiszünk mind egy Istenben 22
11. Fogadalom 24

FÜGGELÉK:

Képek Luther életéből 25